

Sisteme de Operare

Gestiunea proceselor – partea I

Cristian Vidrașcu

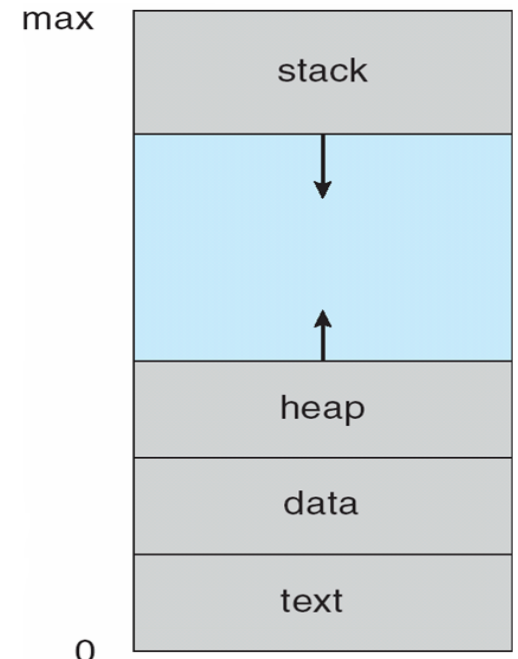
<https://profs.info.uaic.ro/~vidrascu>

Cuprins

- Conceptul de proces
- Stările procesului
- Relații între procese
- Procese concurente
- Planificarea proceselor

Conceptul de proces

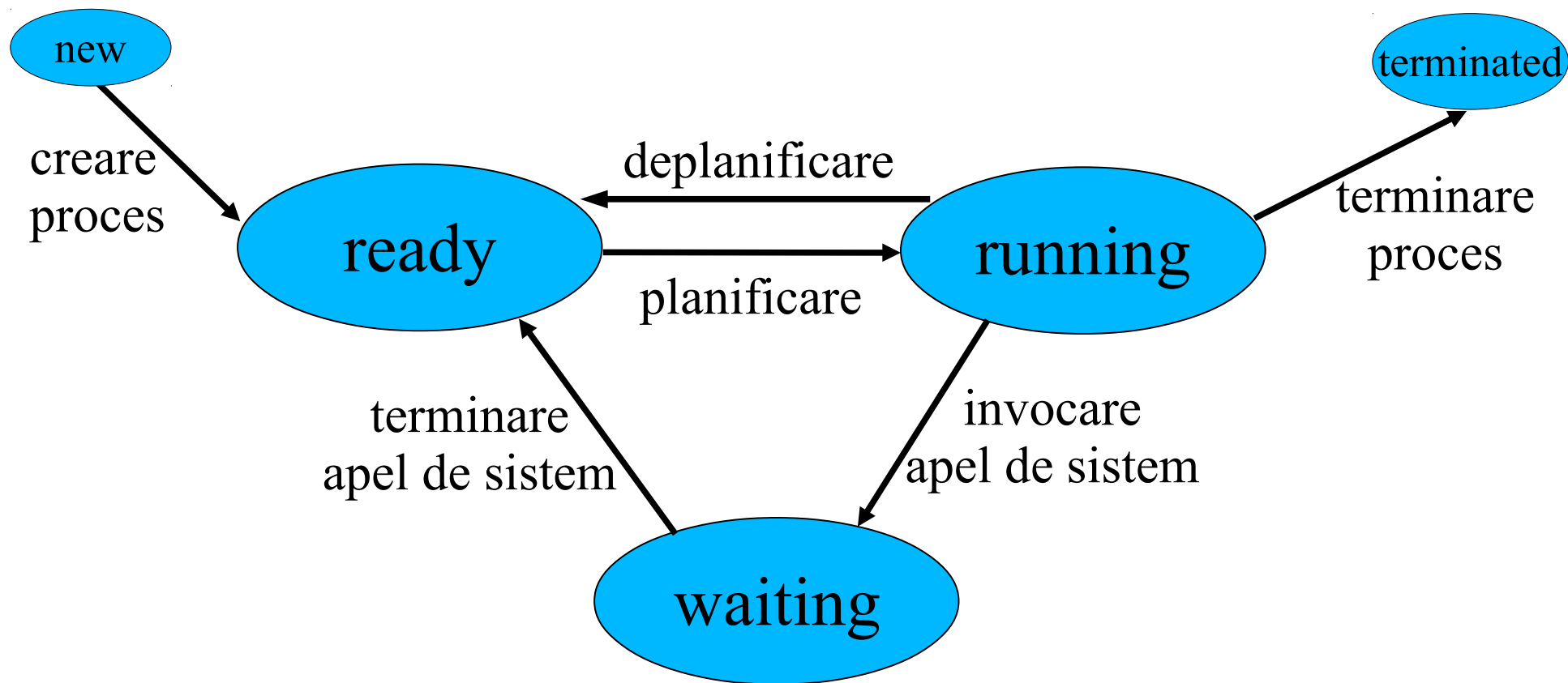
- Proces (sau task) vs job
  - **Job** : un program în curs de execuție, fiind o secvență formată din unul sau mai multe procese (e.g. Google Chrome)
  - **Proces** : o entitate activă (dinamică) a S.O.-ului, fiind unitatea de lucru într-un sistem de calcul
- Un proces include, printre alte resurse:
  - **zona de cod** (ce conține codul programului)
  - **zona de date** (ce conține variabilele globale)
  - **zona de *heap*** (pentru variabile alocate dinamic)
  - **stiva de lucru** (ce conține informații temporare, e.g. parametrii subrutinelor, adresele de return, variabilele temporare, etc.)

Stările procesului /1

- Pe parcursul execuției sale, un proces își schimbă **starea**
- Fiecare proces (mai exact, fir de execuție) poate fi într-una din următoarele stări:
  - **running** (în execuție)
  - **waiting** (în așteptare)
  - **ready** (gata de execuție)
- În orice moment, un singur proces poate fi în starea running (în cazul sistemelor uniprocessor)

Stările procesului /2

Blocul de control al procesului/1

- **PCB** (Process Control Block) este o structură de date reprezentând un proces în cadrul S.O.-ului, ce păstrează următoarele informații:
    - ID-ul procesului (i.e. PID-ul)
    - PID-ul procesului părinte (cel care a creat respectivul proces)
    - starea procesului
    - contorul de program (*program counter*) și ceilalți regiștri CPU
    - directorul curent de lucru; linia de comandă; variabilele de mediu
    - drepturile de acces la resursele sistemului
    - fișierele deschise de respectivul proces
    - informații de planificare a CPU
    - informații de gestiune a memoriei
    - informații pentru raportări (*accounting*)
    - informații despre starea I/E
- ș.a.

Blocul de control al procesului/2

- Ca și implementare, tipul de date PCB este un struct având câte un câmp pentru fiecare dintre informațiile enumerate pe slide-ul anterior, cu observația că unele câmpuri sunt la rândul lor mai complexe, fiind fie struct-uri, fie chiar pointeri către alte tipuri de date complexe
- **Tabela proceselor** = ansamblul tuturor structurilor PCB pentru toate procesele existente la un moment dat
- Ca și implementare, tabela proceselor poate fi:
  - un vector de PCB-uri, indexat după PID
  - o listă (simplu, sau dublu) înlănțuită de PCB-uri, eventual sortată după PID
  - ș.a.

Relații între procese /1

- Un proces este **independent** dacă nu poate afecta și nici nu poate fi afectat de celelalte procese ce se execută în sistem
  - “starea” procesului **nu este partajată** de alte procese
  - execuția procesului este **deterministă** (depinde în întregime numai de datele de intrare)
  - execuția procesului este **reproductibilă** (rezultatul execuției va fi mereu același pentru aceleași date de intrare)
  - execuția procesului **poate fi suspendată** și apoi **poate fi reluată** fără a cauza efecte nedorite

Relații între procese /2

- Un proces este **cooperant** dacă poate afecta sau poate fi afectat de celelalte procese ce se execută în sistem
  - “starea” procesului **este partajată** de alte procese
  - rezultatul execuției procesului **nu poate fi prevăzut** în avans
  - rezultatul execuției procesului este **nedeterminist** (nu depinde numai de datele de intrare)

Notă: se formează astfel grupuri de câte două sau mai multe procese cooperante, ce colaborează între ele pentru a-și îndeplini sarcinile.

Relații între procese /3

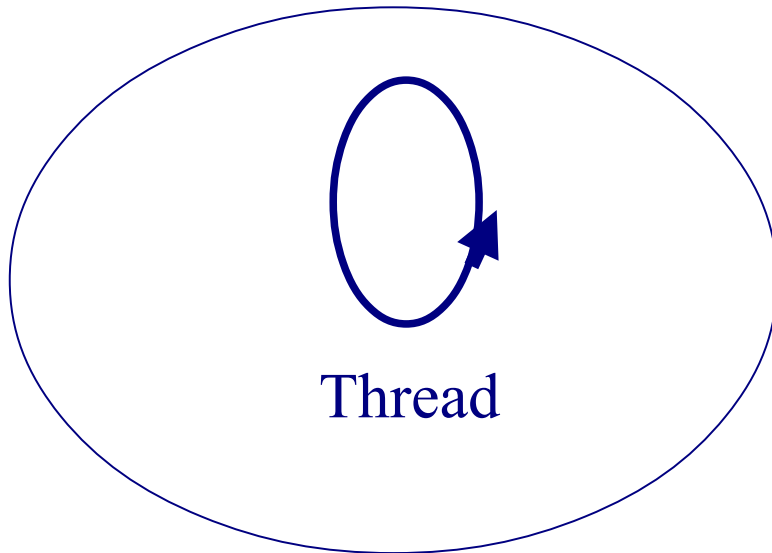
- De ce se utilizează mai multe procese / thread-uri ?
  - Pentru a captura activități natural concurente în cadrul sistemului programat
    - Tratarea evenimentelor asincrone
  - Pentru a câștiga viteză de execuție (*speedup*) prin suprapunerea activităților de calcul cu cele de I/E sau prin exploatarea hardware-ului paralel

Relații între procese /4

- Abstractizarea **thread** – definește un singur flux secvențial de instrucțiuni (contor program, stivă, valori regiștri)
  - Un thread este unitatea de bază de utilizare a CPU
  - Poate fi suportat de nucleul S.O.-ului
    - e.g. OS/2, Windows NT (NT4/2000/.../Win8/Win10), Solaris și alte variante de UNIX
- **Proces** – resursa context, cu rol de “container” pentru unul sau mai multe thread-uri (spațiu de adrese partajat de către acestea)

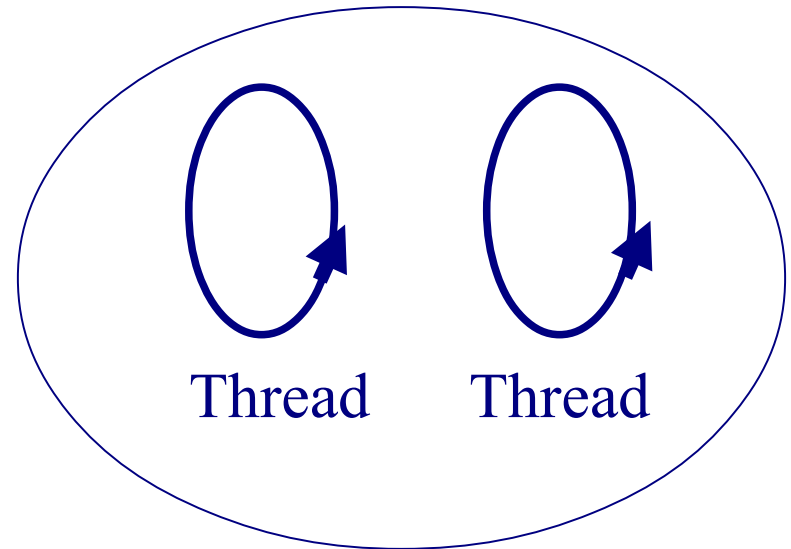
Relații între procese /5

Thread

Address Space

Process

Address Space

Procese concurente /1

- Procese **multiple** pot fi multiprogramate pe un **singur** CPU
- Motive:
  - partajarea resurselor fizice
  - partajarea resurselor logice
  - creșterea vitezei de calcul (*speedup* computațional)
  - modularitate
  - comoditate de utilizare a sistemului

Procese concurente /2

- Crearea și terminarea proceselor (modelul Unix)

```
int pid;  
int status = 0;  
  
if (pid = fork())  
{ /* parent */  
    .....  
    pid = wait (&status);  
}  
else  
{ /* child */  
    .....  
    exit(status);  
}
```

*Primitiva **fork** returnează zero fiului și PID-ul fiului părintelui*

***Fork** creează o copie exactă a procesului părinte*

*Părintele folosește **wait** pentru a dormi până când fiul se termină; apelul wait returnează PID-ul fiului și codul de terminare. Variantele de **wait** permit așteptarea unui anumit fiu, sau notificarea stopării fiului sau a altor semnale.*

*Fiul întoarce părintelui codul de terminare la **exit**, pentru a raporta succesul/eșecul.*

- Procese **părinte** și **fiu**

Procese concurente /3

- Disciplina fiului
  - După un apel `fork()`, programul părinte are controlul total asupra comportamentului fiului său
  - Fiul își moștenește mediul de execuție de la părinte (dar programul părinte îl poate schimba)
    - asignările descriptorilor de fișiere sunt setate cu `open()`, `close()`, `dup()`
    - `pipe()` inițializează canalele de comunicație între procese
  - Programul părinte poate pune fiul să execute un program diferit, apelând `exec()` în contextul fiului

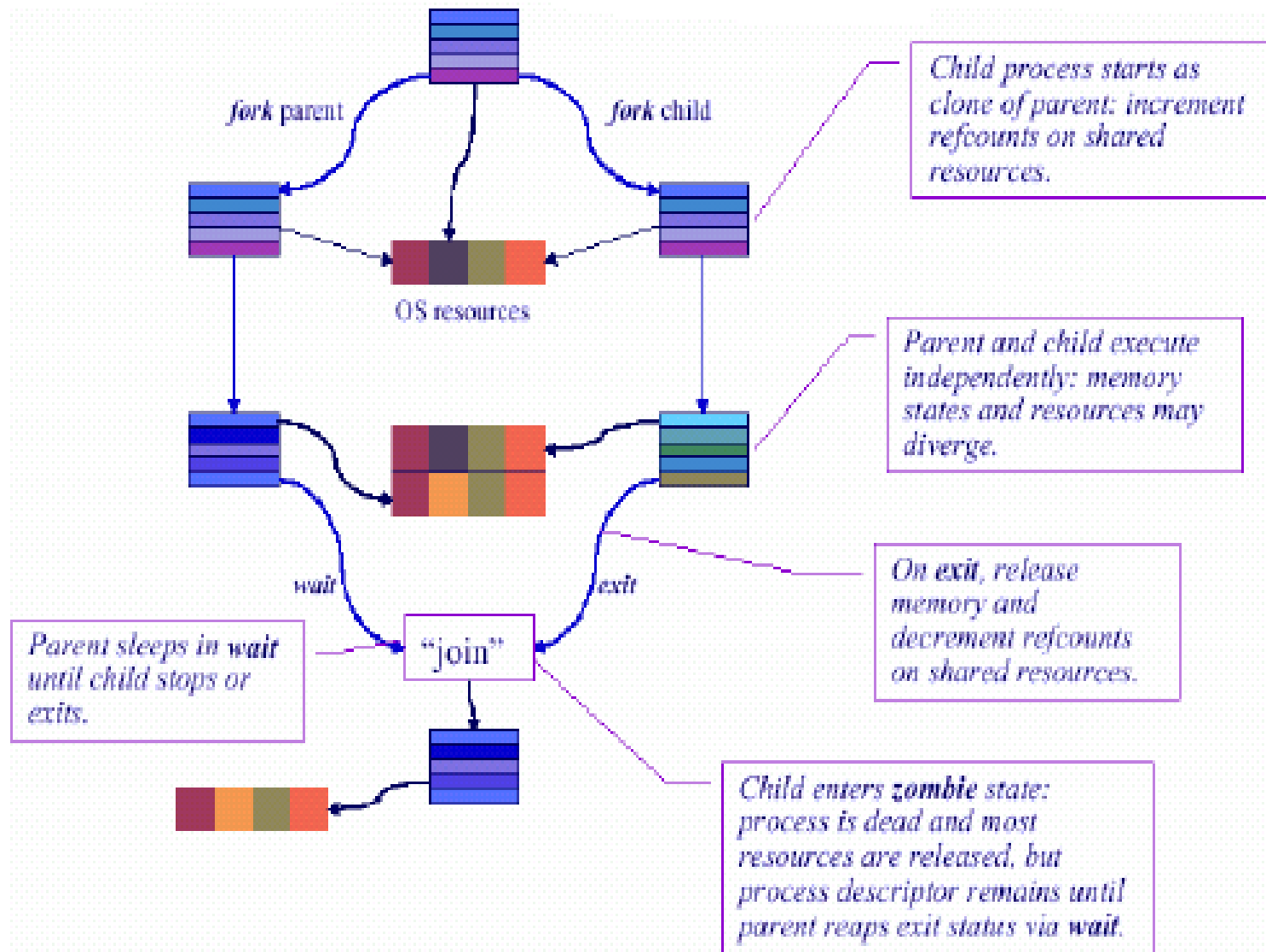
Procese concurente /4

- Procesul fiu trebuie să poată fi diferit de părinte
  - Primitivele `exec()` “bootează” fiul cu o imagine executabilă diferită de cea a părintelui
    - programul părinte apelează primitiva `exec()` (în contextul fiului creat) pentru a executa în acesta un nou program
    - `exec()` reacoperă procesul fiu cu o nouă imagine executabilă
    - restartează fiul în mod utilizator la un punct de intrare predeterminat
    - nu returnează nici o valoare programului apelant (acesta nu mai există)
    - argumentele liniei de comandă și variabilele de mediu sunt transferate în memorie ➡ Declarația completă a funcției main: ...
    - descriptorii de fișiere, PID-ul, ș.a. rămân neschimbate

Procese concurente /5

Exemplu

Procese concurente /6

- Mai multe cazuri trebuie considerate pentru “join”
e.g. `exit()` și `wait()`
  - Ce se întâmplă dacă fiul face `exit` (se termină) înainte ca tatăl să facă `join`?
    - Un obiect proces “zombie” păstrează codul de terminare și informațiile de stare ale fiului
  - Ce se întâmplă dacă tatăl se termină înaintea fiului?
    - Orfanii devin copii ai procesului **init** (cu PID-ul 1)
  - Ce se întâmplă dacă tatăl nu-și poate permite să aștepte la un punct de `join`?
    - Facilități pentru notificări asincrone (prin semnale Unix)

Planificarea proceselor

- Planificarea proceselor (va fi continuată)
  - Obiective
  - Cozi de planificare
  - Planificatoare
  - Schimbarea contextului
  - Priorități
  - Structura planificării
  - Algoritmi de planificare

Planificarea proceselor /1

- Obiectivele gestiunii procesorului
  - de a aloca timp CPU la joburile/procese de executat, într-o asemenea manieră încât să optimizeze un anumit aspect (sau mai multe aspecte) ale performanței utilizării sistemului de calcul

Planificarea proceselor /2

Obiective urmărite:

- **Echitate**

Asigurarea faptului că fiecare proces are șanse echitabile la CPU

- **Timp de răspuns**

Minimizarea timpului de răspuns pentru utilizatorii interactivi

- **Predictibilitate**

Asigurarea faptului că un același job va avea o aceeași durată de execuție indiferent de variabilele sistemului

- **Eficiența**

Furnizarea unui grad ridicat de utilizare a CPU

- **Utilizarea resurselor**

Asigurarea faptului că toate resursele sunt folosite la maxim

- **Throughput** (rata de servire)

Maximizarea numărului de joburi executate pe oră

- **Evitarea amânării la infinit**

Asigurarea faptului că toate joburile se termină de executat

- **Deadlines** (termene limită)

Asigurarea îndeplinirii termenelor limită specificate de utilizatori

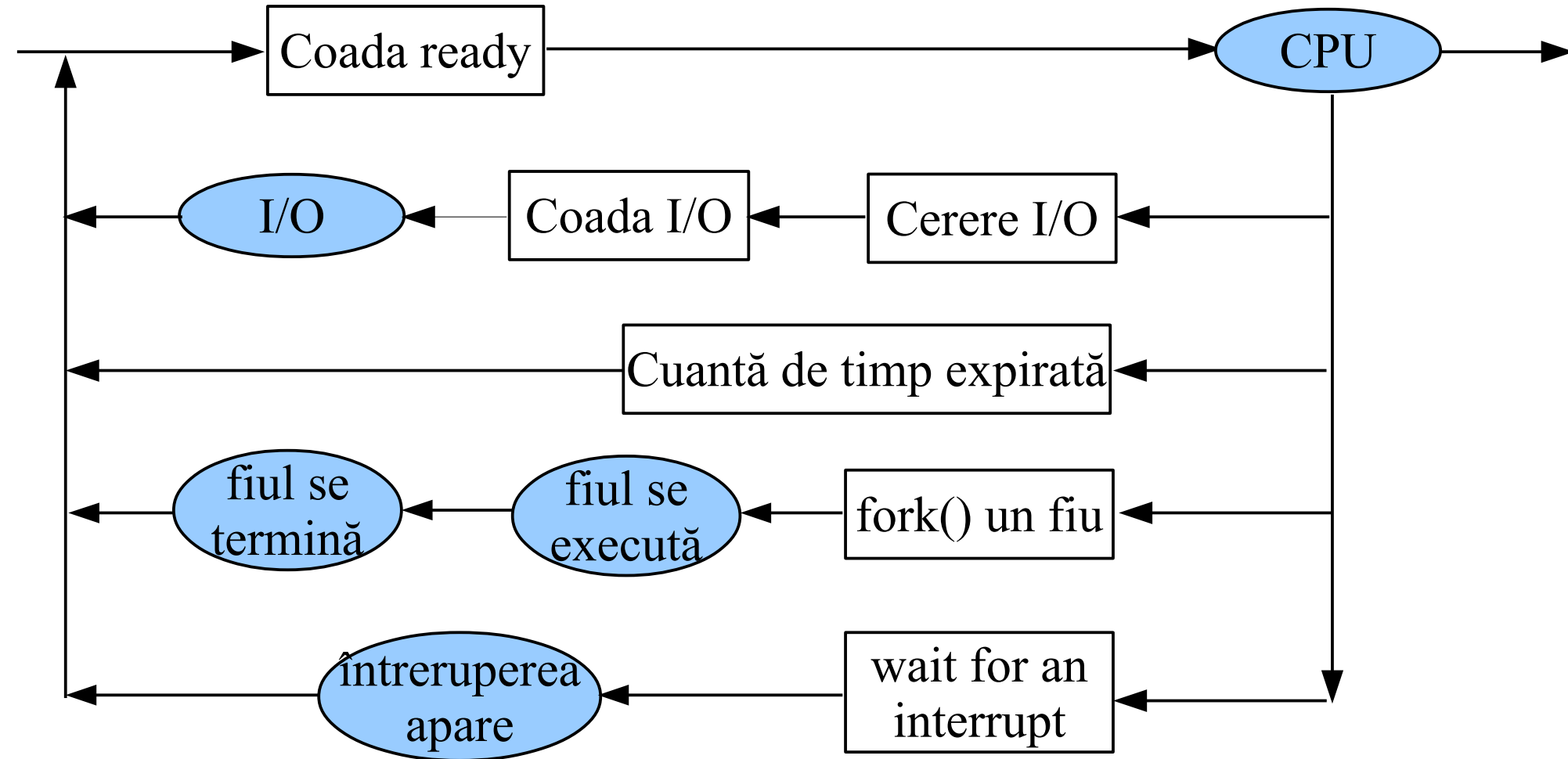
Cozi de planificare /1

- Cozi de planificare
  - pe măsură ce procesele intră în sistem, sunt depuse într-o **coadă de joburi** (cu toate procesele ce așteaptă să li se aloce memoria principală)
  - procesele ce sunt rezidente în memoria principală și care sunt gata de execuție și așteaptă să fie executate, sunt păstrate în **coada ready** (gata de execuție)
  - procesele ce așteaptă un dispozitiv periferic I/O sunt păstrate într-o **coadă I/O** (coada periferic)

Cozi de planificare /2

- Un nou proces este pus inițial în coada ready
- El așteaptă în coada ready până când este selectat pentru execuție și i se dă CPU-ul
- După ce CPU-ul îi este alocat procesului și începe să-l execute, pot apare mai multe evenimente:
  - procesul poate lansa o cerere I/O și apoi este plasat într-o coadă I/O
  - procesul poate `fork()` un nou proces și `wait()` terminarea fiului
  - procesul poate fi înlăturat forțat de pe CPU (ca urmare a unei întreruperi) și plasat înapoi în coada ready

Cozi de planificare /3

Planificatoare /1

Activitatea S.O.-ului de planificare poate fi considerată că se desfășoară la trei nivele:

- 1. La nivelul înalt (planificarea joburilor)** se decide care joburi pot intra în sistem pentru a concura pentru resursele acestuia
- 2. La nivelul de mijloc (planificarea proceselor)** se ajustează prioritățile proceselor și se pot suspenda procese, determinând astfel care procese vor concura pentru CPU
- 3. La nivelul scăzut (dispecerat)** se decide cărui thread i se va da efectiv CPU-ul

Planificatoare:

1. Planificator pe termen lung (planificator de joburi)

- selectează procesele și le încarcă în memorie pentru execuție
- controlează *gradul de multi-programare* (i.e., numărul de procese din memorie)

2. Planificator pe termen scurt (planificator CPU)

- selectează dintre procesele care sunt în starea ready (gata de execuție) unul căruia îi alocă CPU-ul pentru următoarea cantă de timp procesor
- trebuie să fie foarte rapid, deoarece va fi executat cel puțin o dată la (aprox.) 10 ms

Tipuri de procese:

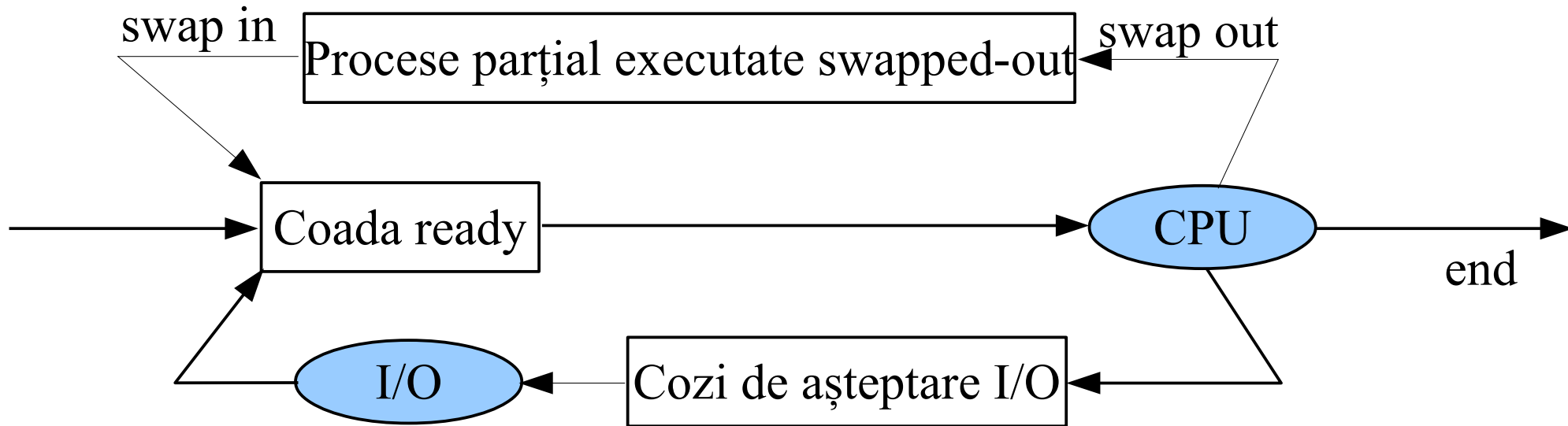
- Procese I/O-intensive
  - un proces care generează des cereri I/O, i.e. care-și petrece mai mult timp făcând operații I/O decât efectuând calcule
- Procese CPU-intensive
  - un proces care generează rar cereri I/O, petrecându-și timpul mai mult făcând calcule decât operații I/O

Planificatoare /4

- Orice algoritm de planificare trebuie să ia în calcul următorii factori:
  - i) dacă un task este I/O-intensiv sau CPU-intensiv,
  - ii) dacă un task este de tip batch sau interactiv, și
  - iii) cât de urgent se cere a fi răspunsul.
- Sistemul cu cea mai bună performanță va avea o combinație de procese CPU-intensive și I/O-intensive.
- Pentru sistemele moderne, planificatorul pe termen lung poate fi minimal sau chiar absent.

Planificatoare /5

- Unele S.O.-uri (e.g. sisteme cu time-sharing) pot introduce un nivel intermediar de planificare: **planificatorul pe termen mediu**

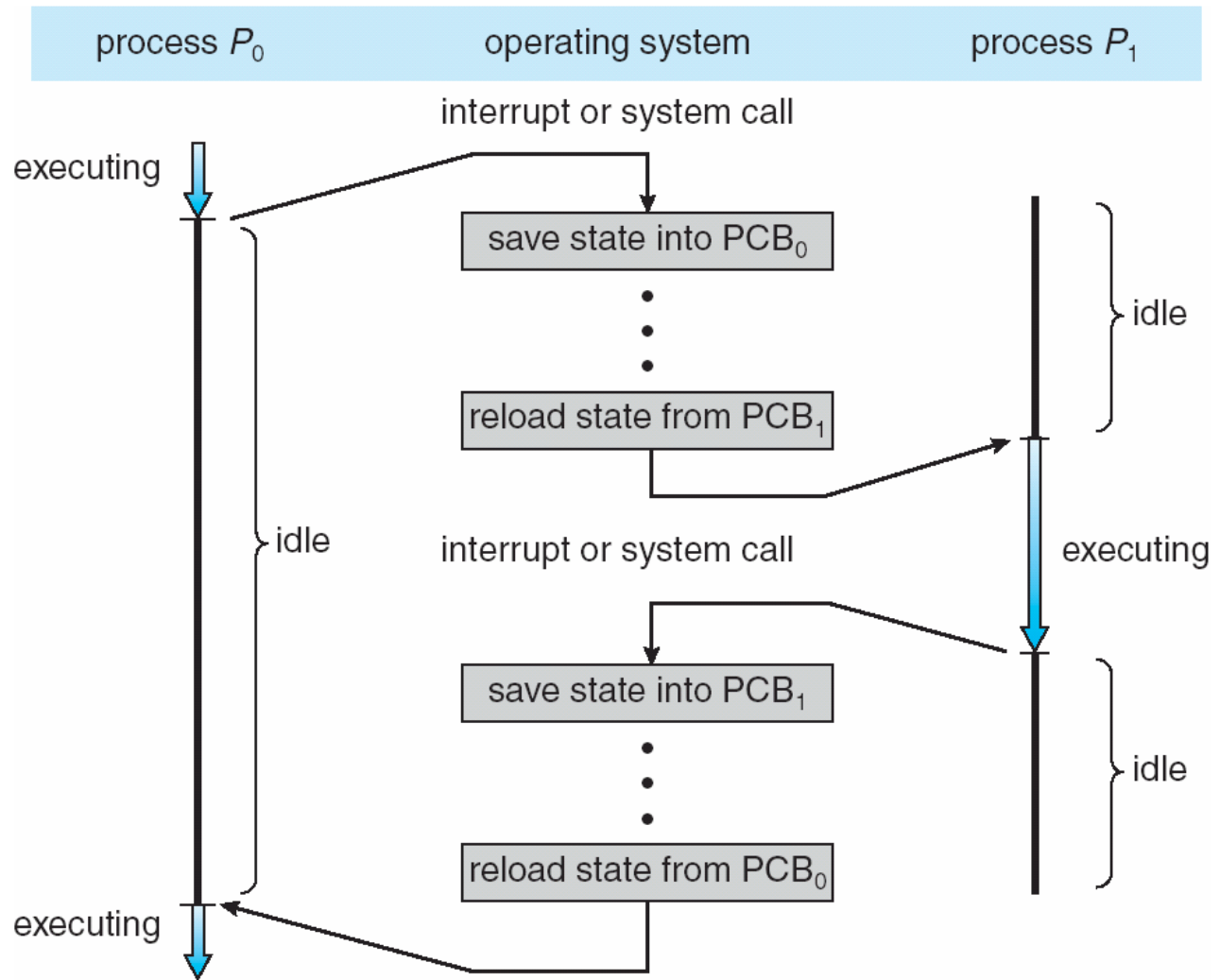

Schema de swapping

Schimbarea contextului/1

- *Context switch*

Comutarea CPU-ului către alt proces necesită salvarea stării vechiului proces și încărcarea stării salvate anterior a noului proces ce urmează să se execute pe CPU.

Schimbarea contextului/2

- Timpul necesar pentru schimbarea contextului constituie o încărcare suplimentară a sistemului (de ordinul $1\div 100\ \mu\text{s}$), dar depinde foarte mult de suportul oferit de hardware
- ***Dispatcher***: rutina din nucleul SO-ului care predă controlul CPU-ului către procesul selectat din coada ready de către *CPU scheduler* (i.e. planificatorul pe termen scurt), ceea ce presupune următoarele acțiuni:
  - 1) Schimbarea contextului
  - 2) Revenirea în modul neprivilegiat al procesorului (*user-mode*)
  - 3) Salt la instrucțiunea potrivită din program (pe baza informațiilor salvate anterior în contextul acelui proces) pentru reluarea execuției acestuia

Notă: rutina *dispatcher* este scrisă adesea în limbaj mașină, pentru eficiență la execuție

- **Prioritate**

- Anumite obiective pot fi îndeplinite prin încorporarea în disciplina de planificare de bază (gen round-robin) a unei noțiuni de *prioritate* a proceselor.
- Fiecare proces din coada ready are asociată o anumită valoare a priorității; planificatorul favorizează procesele cu valori mai ridicate ale priorității.

Priorități /2

- Valori *externe* ale priorității
  - sunt impuse sistemului din afara sa
  - reflectă preferințe externe pentru anumiți utilizatori sau joburi
 (“Toate joburile sunt egale, dar unele sunt mai egale decât altele...”)
  - exemplu: primitiva Unix `nice()` micșorează prioritatea unui job
  - exemplu: joburile urgente într-un sistem de control în timp real
- Manipularea priorităților
  - **extern** – valori statice, în funcție de rangul utilizatorului, ș.a.
  - **intern** – planificatorul calculează dinamic prioritățile și le utilizează pentru gestiunea cozilor de planificare
 (i.e., sistemul ajustează intern valorile priorităților, pe parcursul execuției joburilor, printr-o tehnică implementată în planificator)

Priorități /3

Prioritățile trebuie manevrate cu grijă atunci când există dependențe între procese cu priorități diferite.

- Un proces cu prioritatea P ar trebui să nu împiedice niciodată progresul unui proces cu prioritatea $Q > P$.

O astfel de situație se numește *inversiunea priorității* și trebuie să se evite apariția sa.

- Soluția cea mai simplă constă într-o *moștenire a priorității*:
Când un proces cu prioritatea Q așteaptă o anumită resursă, deținătorul ei (cu prioritatea P) moștenește temporar prioritatea Q dacă $Q > P$.
Moștenirea s-ar putea să fie necesară și atunci când procesele se coordonează prin IPC (Inter-Process Communication).
- Moștenirea este utilă și în alte situații, spre exemplu, pentru a îndeplini anumite termene limită.

- **Bibliografie obligatorie**
capitolele despre *gestiunea proceselor* din
  - Silberschatz : “*Operating System Concepts*”
(cap.3,6 din [OSC9])
  - sau
  - Tanenbaum : “*Modern Operating Systems*”
(prima parte a cap.2 din [MOS3])

Sumar

- Conceptul de proces
- Stările procesului
- Relații între procese
- Procese concurente
- Planificarea proceselor
  - Obiective
  - Cozi de planificare
  - Planificatoare
  - Schimbarea contextului
  - Priorități

Întrebări ?

va fi continuată